

b-d kökü və onun semantik sahəsi üzərində icmal

I. b-d kökünə giriş

"b-d" kökü (**bə-də**) sıbatı, qaydanı, intizamı, itaəti tələb edən anlayışları formalaşdıran qədim semantik nöqtədir. Bu kök, ərəbcə, farsca, azərbaycanca, hətta indo-Avropa və Asiya dillərinə qədər bir çox dildə rast gəlinir.

II. Əlaqəli sözlər və nümunələr

Söz	Dil	Orijinal yazılış	Mənası	Şərh
‘əbd	Ərəbcə	عَبْد	"itaət edən", "xidmətçi", "qulluqçu"	Qanunlara riayət edən əsaslı sistem üzvü
‘abid	Ərəbcə	عابد	"ibadət edən", "Allaha bağlı şəxs"	Qaydanı qoruyan, dini sabitliyin daşıyıcısı
‘ibada	Ərəbcə	عِبَادَة	"ibadət", "qulluq"	Qaydaya riayətin aktiv formalaşması
buddha	Sanskrit (hind- asiya)	बुद्ध	"aydınlanmış", "ziyalı"	Ruhani sabitlik və qaynaq mənbəyi
büt / put	azərbaycanca / türkcə	büt / put	"but", "ibadət obyektı"	Sabitlik və ehtiram obyektı
abidə	azərbaycanca	abidə	"abidə", "xatirə göstəricisi"	Sabitləşmə və yaddaş məkanı
pud	Rusca	пуд	çəki vahidi	Sabit ölçü, intizam simvolu

III. Semantik analiz və izah

1. İtaət və ibadət - qaydaya daxil olma

Ərəbcə "abd" anlayışı, sərhədsiz qulluqdan daha çox şərti və qaydalı itaəti ifadə edir. "Abid" isə aktiv olaraq bu intizamı qoruyur və yayır. "İbada" isə bu prosesi təmsil edir.

2. b-d kökü sabitlik və qayda mənbəyi kimi

Azərbaycanca "abidə" sabit yaddaş simvoludur. Rusca "pud" standart ölçü mənbəyi kimi çıxış edir.

3. Hind-Asiya dillərindən gələn dəstək

Sanskritcə "Buddha" mənası da ruhani sabitliyi və qayda verici mənbəni ifadə edir. Bu da bud/b-d kökünün ruhani semantik sahəsini tamamlayır.

IV. Nəticələr

- b-d kökü mütəşəkkil, sabit və intizam yaradan semantik sistemdir.
- Bu kökdən yaranan sözlər qulluq ('abd), ibadət ('ibada) və dini aktivlik ('abid) anlayışlarını ifadə edir.
- Azərbaycan (abidə) və rus (pud) dillərində sabitlik simvolu kimi qorunub saxlanılır.
- Hind dillərində buddha formasında ruhani sistemin mərkəzi kimi qalır.
- Akkad dili də bu semantik şəbəkəni tamamlamaqla kökün tarixi dərinliyini göstərir.

V. Açar sözlər cədvəli

Dil	Söz	Yazılış	Məna
Ərəbcə	'abd	عَبْد	İtaətkar, qulluqçu
Ərəbcə	'abid	عَابِد	İbadət edən
Ərəbcə	'ibada	عِبَادَة	İbadət, qulluq
Azərbaycanca	abidə	abidə	Yaddaş, abidə
Rusca	pud	пуд	çəki standartı
Türkcə	Put	Put	But, ibadət obyektı
Azərbaycanca	Büt	Büt	But
Sanskrit	buddha	बुद्ध	Aydınlanmış, ruhani mənbə

‘ibadə! — "Bud ol!" imperativi

Leksik və semantik analiz göstərir ki, Quranda ibadət çağırısı sadəcə səcdə və ya ritual deyil. Bu çağırış — "Bud ol!" yəni, qaydanı, mənanı, strukturu yayan şəxsin formalaşması çağırısıdır.

Nazala (نَزَلَ) felində olduğu kimi, məna yuxarıdan aşağıya enir və bu nizama hazır bir struktura (arz — yer) düzülür.

Bu baxımdan:

- Bud (b-d) — məna yayılan mərkəzdir.
- Harada nazala var, orada bud var — nizama qaynaq olan mənbə.
- Bu mənbə, qaydanı passiv şəkildə qəbul etmir, onu yayır.

Beləliklə:

‘ibadə! = Bud ol! Məna mənbəsinə çevril! Sistemləşdirici enerji daşıyıcısı ol!